

Jasminka Brala-Mudrovčić

GODIŠNJAK ŽUPA OTOČKOG DEKANATA *VRILO* UOČI DESETE OBLJETNICE

Dr. sc. Jasminka Brala-Mudrovčić
Sveučilište u Zadru – Odjel za nastavničke
studije u Gospiću

UDK: 059VRILO:262.2OTOČAC"2005./2013."(497.5)

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: 19.02.2013.

U radu se analizira pisanje godišnjaka župa Otočkoga dekanata *Vrilo* koji izlazi u Otočcu od 2005. godine. Riječ je o osebnom, sadržajnom i slojevitom godišnjaku, koji je uspio tijekom godina svojega izlaženja postati „Danicom Gacke doline.“ Po svojim karakteristikama može ubrojiti u ona prva tiskana crkvena djela namijenjena najširim slojevima stanovništva isključivo duhovnog, religioznog i katehetskog sadržaja, ali i onim djelima namijenjenim kulturi, obrazovanju i zabavi koja su se u obliku kalendara u Hrvatskoj pojavila u XVI. stoljeću. Skorašnja deseta obljetnica *Vrila* prigoda je za tumačenje mjesta, uloge i značenja toga godišnjaka, koji svojim kvalitetama prelazi lokalne okvire i postaje zanimljivo štivo i u krajevima u kojima se nije ukorijenio.

Ključne riječi: godišnjak *Vrilo*, župa Otočac.

* * *

Gacka je kaj¹ suza čista / bisere / toči podno izvorišća / dok jutron / sunce se u njoj raja² / umiva / i š njon se napaja // pa se bliščava³ / suncen spušća / i postaje bisna / ko malenic⁴ se ruši / niz korito pada / buči / u pini kaj snig belo / iz njadar⁵ / ča joj šumi // ko da temelje zaliva / voga svita / na njegovome početku / Gacka ga

1 Kaj – kao.

2 Rajati – radati.

3 Blišćava – blistava.

4 Malenica – mlin.

5 Njadra – njedra.

zaliva / bisna / pa se sljiva⁶ / širi / ražljiva⁷ se do svoji škin⁸ // i tiša / do neba se uzvišuje / š njim šaplje⁹ / pripovida / š njim se rastopljuje // ko da mu pismu nosi / laku i sanenu / odvajkad / zavaljanu na dnu joj / i kamenju // i vijuga / zemljon Gačana / kaj dugačka zmijurina / ispružena // škura¹⁰ / i mučljiva¹¹ / u boji oltara / kaj svetinja / ona čedna / i duboka // i vijuga / svojim škinima teče do neba / ona lipa / lipa / i sanena

Jadranka PRŠA, Uz Gackine škinе (iz zbirke *Krosna*¹²)¹³

Uvod

Gacka, rijeka oko koje se odvija sav život ljudi u istoimenoj dolini, izvire iz unutrašnjosti zemlje na površinu. Njezino je izvoriste originalno, autentično, primarno žarište i ishodište života nje same, ali i svih bića za nju vezanih. Gacka je simbol zavičaja, a sama riječ „zavičaj“ izaziva sliku uzvišenosti jer to je unutarnji prostor u okviru čovjekove psihičke sfere, koji mu nudi spas i ugodu. Zavičaj ne predstavlja samo krajolik, klimu, gospodarstvo, kulturno-povijesne spomenike, ostatke nekadašnjeg iskustva i znanja, pradavna uvjerenja i vjerovanja već je to „omeđen“ i „zatvoren“ prostor koji čovjeku omogućuje zaklon od „vanjskoga“, ne uvijek dobrohotna svijeta. Stoga je slika zavičaja povezana s toplinom ognjišta, obitelji, zajedništva, tj. odaje pozitivan emotivan odnos prema prostoru u kojemu živimo. Obično ljudi kada ostare osjećaju kako je ugodno biti među zemljacima, ljudima iz zavičaja; glas i govor neočekivano lako opet poprimaju zavičajni zvuk, koji se u doba mladenaštva izgubio čisto zbog svuda uporabljiva i razumljiva načina govorenja ili zbog tuđih suzvučja i oponašanja. Tada se počinje snažno osjećati koliko je običaja, spoznaja o svijetu i ljudima neprimjetno bilo sadržano u prvome materinskom jeziku, u dijalektu, u zavičajnome

6 Sljivat se – slijevati se.+

7 Ražljivat se – razlijevati se.

8 Škin – bok.

9 Šapljati – šaptati.

10 Škuro – tamno.

11 Mučljiva – šutljiva.

12 Krosna – tkalački stan.

13 Jadranka PRŠA, *Krosna*, Narodno sveučilište Otočac, Otočac, 1996.

rječniku, koliko nam je duha već dano u rano naučenome i naviknutome. Znakove djetinjstva svatko čuva u svojim čulima, bilo da ih želi izvući radi promatranja, čak ih opjevati, bilo da miruju i pojavljuju se jedino u njegovu govoru i gestama cijeloga života. Veze sa zavičajem čovjek čuva kako se ne bi izgubio te kako bi sačuvao svoju svojstvenost osjećaja.

Unutrašnji duhovni prostor pojedinca izgrađen na baštini tradicije, veza s duhovnim prostorom zavičaja i s beskrajnim nizom predaka čije drage sjene oblijeću prostore na kojima žive njihovi potomci, i nastanjuju se u njihovim dušama, važni su dijelovi ljudskoga života, koji se mogu pretočiti u pisanu riječ, književnu ili znanstvenu. Ta riječ rezultat je postojanja svijesti o važnosti očuvanja vlastite kulturne posebnosti. Na tom tragu nalazi se i pjesma suvremene književnice s početka, ali i godišnjak župa Otočkoga dekanata *Vrilo*. Zašto *Vrilo*? Rijeka Gacka svojim izvorom – vrilom (čakavski ikavski izgovor staroslavenskoga glasa jat¹⁴) nudi život, a *Vrilo* svojim značenjem postaje pravi čuvar zavičajne baštine, izvor ljubavi prema zavičaju i potrebe da se podigne svijest o važnosti rodnoga kraja kojemu se, prije ili kasnije, uvijek vraćamo.

Susret s *Vrilom* je osvježavajući, ponekad vedar, a ponekad tužan, no uvijek pun neodoljive snage koja izvire iz tekstova koji su raznorodni i raznovrsni, ali uvijek odmarajući i opuštajući, čak i onda kada su pisani na zavidnoj znanstvenoj razini. Tematiziranje gackog¹⁵ krajolika i ljudi te njihovo promatranje s umjetničkog, di-

14 Gacka čakavština pripada srednjočakavskom dijalektu ikavsko-ekavskog izgovora (npr. Milan MOGUŠ, *Izveštaj o ispitivanju čakavštine u Lici, JAZU*, Zagreb, 1960.; Milan MOGUŠ, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.; Iva LUKEŽIĆ, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990.).

15 Termin Gacka u značenju regije koristit će se na temelju tvrdnje da je Gacka poseban jezični i kulturni identitet unutar Like kako je tretiraju u svojim raspravama brojni suvremeni znanstvenici (npr. Željko HOLJEVAC, *Gackom kroz povijest*, Hrvatski radio Otočac d.o.o. – Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, Otočac, 2009.; Enver LJUBOVIĆ, *Grbovi plemstva Like, Gacke i Krbave*, Zagreb, 2003.), a razvidno je to stajalište i u autorskim priložima u zborniku radova *Identitet Like: korijeni i razvitak* sa znanstvenoga skupa održanog u Gospiću 2007. godine gdje se navodi korištenje tog horonima još od X. stoljeća u često citiranom djelu *De aministrando imperio* bizantskoga cara Konstantina VII. PORFIROGENETA pa tijekom čitave povijesti do današnjih dana (npr. Željko HOLJEVAC, Ličko-krbavska županija u identitetu Like, u: Zbornik *Identitet Like: korijeni i razvitak*, knjiga I., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, Zagreb – Gospić, 2009., 427-465; Milan KRANJČEVIĆ, Položaj gacke čakavštine u odnosu na čakavsko narječje, u: Zbornik *Identitet Like: korijeni i razvitak*, knjiga II., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, Zagreb – Gospić, 2009., 399-417) te u zborniku radova sa znan-

jalektološkog, etnografskog, filozofskog, psihološkog, sociološkog, povijesnog... stajališta bila je osnova po kojoj su se uključivali autori nudeći svojim tekstovima sliku toga kraja naše domovine putem različitih oblika umjetnosti, života, običaja, svjetonazora kako u vremenu današnjice tako i u kontekstu prošlosti. Taj bajkoviti prostor s rijekom Gackom u srcu zavređuje da se bolje upozna jer se stjecanjem spoznaja o vlastitim korijenima i razvijanjem ljubavi prema svome kraju ljudi osposobljavaju za razumijevanje drugih i drugačijih. *Vrilo* je izuzetno vrijedan prilog za proučavanje povijesti i sadašnjosti Gacke, ali i za utvrđivanje kulturnog identiteta ovoga dijela Hrvatske koji svojim geografskim položajem povezuje različite dijelove hrvatskog teritorija i stoga je od vitalne važnosti za političko, upravno, gospodarsko, prometno i svako drugo funkcioniranje Hrvatske kao cjeline.

1. Karakteristike i povijest godišnjaka *Vrilo*

Vrilo se po svojim karakteristikama može ubrojiti u ona prva tiskana crkvena djela namijenjena najširim slojevima stanovništva isključivo duhovnog, religioznog i katehetskog sadržaja, ali i onim djelima namijenjenim kulturi, obrazovanju i zabavi koja su se u obliku kalendara u Hrvatskoj pojavila u XVI. stoljeću (prvi kalendar tiskan je 1582. godine). Tijekom XVII. stoljeća ti kalendari donose povijesne i svjetovne teme (poljoprivredne savjete, zdravstvene savjete, popise sajmova...). Kalendari postaju gotovo jedini izvor podataka o svijetu, svakodnevicu, knjiga u kojoj je neobrazovan čovjek mogao naći jednostavne, praktične odgovore na mnogobrojna pitanja koja je nametao život, za razliku o obrazovanog svijeta kojima je znanstvena knjiga bila dostupna. Njihova se popularnost nastavila i u XVIII. stoljeću kada su izlazili obično jednom godišnje. Vrlo su

stvenog skupa *Gacka u srednjem vijeku* održanom u Otočcu 2010. godine (npr. Mile BOGOVIĆ, Od kneza Gačana do Mikule u Otočcu, u: *Gacka u srednjem vijeku* (zbornik radova), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, Zagreb – Otočac, 2012., 9-23; Hrvoje GRAČANIN, Guduskani/Guuščani – Gačani: promišljanja o etnonimu Gačani i horonimu Gacka u svjetlu ranosrednjovjekovnih narativa i suvremenih historiografskih tumačenja, u: *Gacka u srednjem vijeku* (zbornik radova), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, Zagreb – Otočac, 2012., 49-68; Tatjana KOLAK – Dalibor ŠUŠNJIĆ, Novi ranosrednjovjekovni nalazi iz Gacke, u: *Gacka u srednjem vijeku* (zbornik radova), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Gospić, Zagreb – Otočac, 2012., 83-94).

vješto bile izabirane teme koje su bile i „stilski prilagođene znatizeljji i mogućnostima percepcije jednostavnih i neobrazovanih ljudi. Priče, pjesmice, uzrečice, kojekakvi naputci, sve je to napisano tako da ih svatko može razumjeti.“¹⁶ Brojni kalendari u dopreporodno doba imali su značajnu ulogu u pismenosti puka, koji se osvještavao čitajući svakodnevno priče, pjesmice, recepte ili tekstove neke druge vrste. Stalne rubrike u kalendarima naziru se već u XIX. stoljeću: kalendarski dio, pregled crkvene hijerarhije i zabavno-poučni dio s odvojenim rubrikama (gospodarski i obiteljski savjeti, književni prilozii, vijesti iz svijeta).¹⁷ U to doba, točnije 1871., počeo je izlaziti i najčitaniji i najpopularniji kalendar, godišnjak *Danica* s nakladom često od preko sto tisuća primjeraka (izlazila je do 1953. godine). Dvadeseto stoljeće mijenja ulogu kalendara¹⁸ koju su oni imali u prethodnim stoljećima, a samim tim mijenja im se i struktura. Naime, kalendari su do intenzivnog razvoja znanosti, tehnologija, medija... imali prosvjetiteljsku ulogu jer to su, uz molitvenike, bile jedine knjige koje je narod svakodnevno čitao i tako dobivao potrebne informacije. Sada provjerene informacije u potpunosti lišene praznovjerja i subjektivnosti pišu stručnjaci, književnici... U svjetlu takvih okolnosti na početku XXI. stoljeća pojavilo se i *Vrilo*, sadržajan i slojevit godišnjak koji je uspio tijekom godina svojeg izlaženja postati „Danicom Gacke doline“.¹⁹ Skorašnja deseta obljetnica *Vrila* prigoda je da se ukratko prisjetimo mjesta, uloge i značenja toga godišnjaka koji svojim kvalitetama prelazi lokalne okvire i postaje zanimljivo štivo i u krajevima u kojima se nije ukorijenio.

Vrilo kao godišnjak izlazi od 2005. godine. List je pokrenuo vlč. Nikola Turkalj u obliku glasila župa Otočkoga dekanata i kao takav izašao je dva puta (prvi broj za Božić 2003. i drugi broj za Uskrs

16 Aleksandar STIPČEVIĆ, *Socijalna povijest knjige u Hrvata*, knjiga II, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 175.

17 Divna ZEČEVIĆ, *Pučka književnost*, u: *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga I, Liber-Mladost, Zagreb, 1987., 493.

18 U knjizi *Tragom ličke zavičajnosti* autorice Vesna GRAHOVAC-PRAŽIĆ i Sanja VRCIĆ-MATAIJA (Državni arhiv u Gospiću, Gospić, 2012., 181-239) predstavljaju kalendare iz prve polovice XX. stoljeća u regionalnom ličkom diskursu.

19 Urednik mons. mr. Tomislav Šporčić u *Vrilu* 2012. zadovoljno je ustvrdio: „Raduje me i što imamo toliko vrijednih i vrsnih suradnika, koji volonterski, s puno dobre volje pomažu oko zajedničke stvari. Tako 'Vrilo' postaje sve više 'Danica Gacke doline', što sam od samog početka i priželjkivao. Srdačno im se u ime svih vas zahvaljujem“ (*Vrilo*, 2012., 4).

2004. godine). Poslije njegova odlaska u Gospić uređivanje lista preuzeo je mons. mr. Tomislav Šporčić koji ga je pretvorio u godišnjak i odredio mu strukturno-tematsku osobitost. U prvome broju godišnjaka urednik iznosi ambiciozan standard kojemu teži,²⁰ naglašavajući osnovni smjer lista – upoznavanje i njegovanje triju vrednota koje čovjek posjeduje: obitelj, domovinu i Crkvu. Mons. mr. Šporčić piše: „Željeli bismo da ovaj godišnjak zaista bude ogledalo crkvenih događanja – kronika Otočkoga dekanata te svake pojedine župe u njemu (...) Tisak, kako onaj koji izlazi na razini krajevnoj ili nacionalnoj ima neprocjenjivu ulogu u životu vjerničke zajednice (...) U ovoj vrsti tiskovine omogućava se pisanje koje može zahvatiti dublje u povijest i sadašnjost s opsežnijim radovima ne strahujući da će nam glasilo biti preopširno ili previše stručno. Nadamo se da će se u njemu naći jednostavnijih tekstova ali ponešto i stručnijih. Ovakva vrsta tiskovine podnaša mnogo širi način pisanja. Ovakav godišnjak omogućava lakše čuvanje svakog broja u župnim arhivima, po drugim raznim ustanovama ali i obiteljskim knjižnicama. On ne mora biti čisto crkveno-vjerski nego i narodni (...). Nastojat ćemo usmjeriti svoje pisanje na sadašnjost i prošlost ovoga kraja. Svaki čovjek ima osobite tri vrednote, a to je njegova obitelj, domovina i Crkva. Želimo u ovom našem godišnjaku te vrijednosti upoznavati, njegovati i svima ih još više približiti. Želimo povezivati sve ljude koji žive u ovom podneblju, osobitom dijelu Lijepe naše kao i one koji su se raselili po raznim krajevima domovine i svijeta (...) Želimo da 'Vrilo' bude dio vaše kršćanske literature, da dođe u svaku kršćansku obitelj i dom.“²¹

2. Poslanje i sadržaj *Vrila*

Vrilo je doista ušlo u svaku obitelj možda zahvaljujući i svojoj aktualnosti. Naime, svaki je broj, uz stalne rubrike, u pravilu donosio pomalo od svega što se tiče Crkve i crkvenog života, kako u župi

20 Urednik je sve ambicije ostvario počevši od postavljene široke lepeze tema, raznolikih strukturnih i vrstovnih osobitosti dijelova godišnjaka pa do impresivne naklade za današnje općehrvatske prilike (2009. godine godišnjak je tiskan u 3000 primjeraka, sljedećih godina u nakladi od 2500 primjeraka) i s velikim brojem stranica (prvi broj imao je 132 stranice, stranice su se povećavale godinama tako da *Vrilo* za 2013. godinu broji 312 stranica).

21 *Vrilo*, 2005., 5.

Presvetog Trojstva u Otočcu tako i u drugim župama Otočkoga dekanata, ali se otišlo i puno dalje tekstovima koji obrađuju i šire teme iz povijesti i sadašnjosti ovoga kraja. „Da bismo voljeli svoju Crkvu, svoj kraj i ljude oko sebe trebamo sve to skupa više poznavati. Ne možemo voljeti ono što ne poznajemo. Kršćanski vjernik mora djelovati kao prosvjetljeni, tj. s punim kršćanskim identitetom; da ima, rekli bismo kršćanski orijentacijski okvir u kojem može djelovati.“²² U tome mu mogu pomoći različiti tipovi tekstova koji su u *Vrilu* podijeljeni u stalne rubrike, od vijesti, nekrologa, ulomaka stručnih i znanstvenih studija do mnogih kraćih i dužih književnih oblika. Rubrike pokrivaju interese širokog čitateljstva, a to i jest namjera tiskanja godišnjaka. Iz samih naziva rubrika vidljiv je širok spektar tema: *Dobro je znati*, *U službi navještenja*, *Vijesti župa Otočkog dekanata*, *U susret s ljudima i krajem*, *Mladi za mlade*, *Iz tiska*. U posljednja dva broja izdvojena je i rubrika *Biskupijski pastoralni program*.

Prvi susret s *Vrilom* ostvaren je likovnom dimenzijom. Naslovne stranice²³ donose fotografije crkava, kapela, svetišta, križnih postaja, vitraja... I tako se polako ulazi u proces očuvanja identiteta Otočkoga dekanata. Svaki broj na početnim stranicama donosi kalendar i osobitosti godine u kojoj godišnjak izlazi. Svaki mjesec u kalendaru popraćen je zanimljivim i poučnim fotografijama. *Vrilo* 2005. donosi slike crkava Otočca i Otočkoga dekanata; 2006. podaci o otočkim župnicima popraćeni su fotografijama ratom razrušenih oltara, krstionica, oštećenih crkvenih zvona...; 2007. kalendar donosi fotografije novopostavljenih postaja križnoga puta na najstarijem dijelu Otočca – Fortici te slike i podatke o svecima i mučenicima važnima za duhovni život vjernika; 2008. vjernički život obogaćen je informacijama iz života pojedinih apostola, proroka, evanđelista, mučenika...; 2009. nadahnuće je pronašla u približavanju čitateljima važnosti i različitosti križeva Otočkoga dekanata, ali i šire; 2010. godina na lijevoj strani kalendara donosi dvanaest svećeničkih likova, uglavnom nepoznatih ljudi ovoga kraja koji su jedan dio svojega života uložili u otočku župu, to su bivši kapelani – svećenici koji su svoje početničke svećeničke godine uložili u ovaj prostor, a s desne

22 Tomislav ŠPORČIĆ, Uvod, u: *Vrilo*, 2006., 3.

23 Naslovne stranice svih brojeva *Vrila* izradili su Frana Lokas i Milan Kranjčević.

strane nalaze se grbovi biskupa zaključno s grbom prvoga biskupa Gospićko-senjske biskupije mons. dr. Mile Bogovića; 2011. posvećena je oltarima iz crkava Otočkoga dekanata, ali i povijesno i građevinski značajnijim zdanjima u gradu Otočcu; 2012. pojačava temelje vjere objašnjavajući nazive svih mjeseci i donoseći slike suvremenih kiparskih ostvarenja na kamenim kubusima oko crkve Presvetog Trojstva koji svjedoče o neraskidivoj vezi Crkve i svjetovnosti u jačanju kršćanstva; 2013. donosi preostale slike suvremenih kiparskih ostvarenja, ali i slike i životopise domaćih ljudi koji su na razne načine pomagali u crkvi bilo da su vodili domaćinstvo, predvodili pjevanje, bili orguljaši ili mežnjari. Kalendar je donosio i podatke o izlasku i zalasku Sunca te Mjesečevim mijenama za svaki mjesec, a logični nastavak nalazi se u rubrici „Dobro je znati“. Ta rubrika donosi sljedeće podatke: astronomske i vremenske prilike za određenu godinu, pomrčine Sunca i Mjeseca, predviđanje vremena po godišnjim dobima i mjesecima, popis zapovijedanih blagdana, obveznog posta i nemrsa, statističke podatke o stanovništvu Republike Hrvatske i popis državnih praznika i vjerskih blagdana u tekućoj godini. Svaki broj donosi i detaljne podatke o Gospićko-senjskoj biskupiji, biskupu, biskupovu uredu i ordinarijatu, odjelima, vjeroučiteljima svećenicima i laicima, povjerenstvima i njihovim članovima, savjetodavnim tijelima, članovima Biskupijskog pastoralnog vijeća...

„Rubrika 'Služba naviještanja' najprije svojim imenom želi reći da je temeljna dužnost Crkve naviještanje.“²⁴ Tu je redovito biskupova poruka za tekuću pastoralnu godinu, a na nju se nadovezuju zanimljiva, raznolika, ali uvijek poučna teološko-pastoralna razmišljanja. Sve crkveno djelovanje u službi je naviještanja pa je, sukladno tome, ova rubrika jako važna. Nude se brojna, detaljna i jasna objašnjenja pojmova i događaja u vjerskim okvirima, koja pomažu vjernicima da, bolje razumijevajući stvari, prodube svoju vjeru. Naglašava se važnost nedjeljnog i blagdanskog bogoslužja, uloga obitelji kao najvažnije životne zajednice, pojedinačnog ili skupnog rada sa svim kategorijama vjernika, koji su do najmanjih sitnica upoznati s planom i programom Crkve za svaku liturgijsku

24 Tomislav ŠPORČIĆ, Uvod, u: *Vrilo*, 2011., 2.

godinu, s proslavama blagdana i važnosti koju imaju sveci zaštitnici za svaku pojedinu župu. U tom duhu jačanja međuljudskih odnosa, darivanja i žrtvovanja za druge pokrenut je i projekt Crkve hrvatskih mučenika na Udbini. Biskup mons. dr. Bogović već u prvom broju godišnjaka izražava svoje vjerovanje u bolju budućnost svih nas zahvaljujući probuđenoj svijesti u narodu „o svim onim brojnim žrtvama koje su u prošlosti ponesene iz ljubavi prema drugima i prema nama koji ćemo baštiniti plodove njihovih žrtava. Želimo da ta spoznaja ojača u nama osjećaj zahvalnosti prema njima. Spremnost na žrtvu i osjećaj zahvalnosti stupovi su naše bolje budućnosti i našeg optimizma za vrijeme koje je pred nama. Pozdravljam sve one koji su prepoznali tu poruku projekta Crkve hrvatskih mučenika.“²⁵ Velika žrtva koju je uložio biskup zajedno sa suradnicima u realizaciju ovog projekta praćena je iz koraka u korak. Svaki broj *Vrila* donosi nove podatke počevši od idejne realizacije 2003. godine,²⁶ polaganja kamena temeljca 2005. godine,²⁷ kada je nadbiskup zagrebački i predsjednik HBK kardinal Božanić predvodio svečano misno slavlje pred cjelokupnim hrvatskim episkopatom, predstavnicima BK BiH, provincijalima iz Hrvatske i BiH, pred predstavnicima društvenog života i u nazočnosti deset tisuća vjernika, pa sve do veličanstvenih proslava Dana hrvatskih mučenika kada je biskup Bogović mogao sa svetog oltara nadahnuto govoriti ljudima o snazi vjere: „Porukom Crkve hrvatskih mučenika želimo zapaliti još jedan svjetionik usred našega naroda i domovine. Svi oni koji su u svojim časovima ugroženosti i nemoći bili tako jaki da su iz ljubavi prema drugima i svoje živote izložili i založili, svi oni koji su umirali zato da bi drugi živjeli, bili su u svoje vrijeme na ovim našim prostorima bljesak onih istih traka svjetla koje su obasjale betlehemske pastire. Želimo da te zrake ljubavi prema ljudima budu vidljive očima svakog čovjeka na ovom našem hrvatskom tlu. Iz Božje ljubavi krenula je prema nama poruka preko betlehenskog svjetla i preko svjetla naših mučenika. Ona glasi: *Budite jaki! Spasenje vaše dolazi!*“²⁸

25 Mile BOGOVIĆ, Božićna poruka gospičko-senjskog biskupa dr. Mile Bogovića 2004. godine, u: *Vrilo*, 2005., 6.

26 *Vrilo*, 2005., 71-74.

27 Kamen temeljac blagoslovio je 2003. godine papa Ivan Pavao II. u Rijeci.

28 Mile BOGOVIĆ, Budite jaki u svakom poniženju! (Božićna čestitka), u: *Vrilo*, 2008., 43.

Mir i blagostanje u vjersku zajednicu donosi i dobra suradnja Crkve i države. Zorno je predočenje dobre i sustavne suradnje proslava Dana grada Otočca 20. siječnja na blagdan sv. Fabijana i Sebastijana koji su, uz Presveto Trojstvo, zaštitnici Otočca i Gacke doline. To je primjer dobre inkorporiranosti Crkve u sveukupan život. U svezi s tim često se postavljalo pitanje vjeronauka u školama, odnosa vjeroučitelja i župnika. Izražava se dobrodošlica vjeroučiteljima laicima čiji dolazak uistinu župnicima pomaže „da se rasterete obveze u školi kako bi se više posvetili pastoralu na župi, koji zahtijeva velik angažman. I zato je dobro došla pomoć novih, mladih snaga, vjeroučitelja u školi i na župi. I sada je na župnicima, koji su prvi prozvani i pozvani organizirati pastoral u župi da uključe, organiziraju te navjestiteljske, katehetske snage za pastoral župne zajednice.“²⁹ O tome da je to zahtjevan posao svjedoče impresivni podaci o broju ljudi zaduženih za učenje vjere. Naime, u Gospićko-senjskoj biskupiji danas djeluje 5 redovnica vjeroučiteljica, 17 vjeroučitelja svećenika i 38 vjeroučitelja laika.³⁰

No iščitavajući stranice *Vrila* nailazimo na ozbiljna promišljanja o kršćanstvu, ulozi Crkve, zajedništvu... proizašla iz pera dr. Milana Šimunovića, rodom iz ovoga kraja, koji se zalaže za niz promjena u crkvenim institucijama. „To pretpostavlja opciju za pastoral“, piše dr. Šimunović, „usredotočen na odrasle. Jer Crkva danas u svom teološkom promišljanju u odraslome otkriva prvog adresata i subjekta pastoralnog djelovanja. Riječ je o pomaku od djece prema odraslima, odnosno od isključive usredotočenosti na rad s djecom prema zahvaćanju odraslih, ali i prilagodbe slavija i struktura 'psihologiji odraslih', koji su partneri i subjekti, a ne podložnici i objekti. Takvo pastoralno djelovanje obvezuje župnike i cijelu župnu zajednicu da sve postave tako da cjelokupno djelovanje vodi prema *kršćanskoj zrelosti*, a što pretpostavlja obvezu praćenja i pomaganja odraslih kršćana kroz različite situacije i potrebe njihova životnog hoda, posebno u preuzimanju vjerničke odgovornosti na različitim područjima društvenog i crkvenog života, uključivanju u različite

29 Nikola TURKALJ, Mogućnosti suradnje župnika i vjeroučitelja u župnoj zajednici, u: *Vrilo*, 2005., 61.

30 *Vrilo*, 2013., 39-40

apostolske pothvate.³¹ Dr. Šimunović javlja se u *Vrilu* još nekoliko puta poučnim tekstovima o Crkvi i vjeri, svjedočio je svojom nazočnošću svečanostima podjeljivanja prve pričesti i svete potvrde na otočkom području, vodio je brojne mise, ali je držao i nekrologe.

Vrilo je vodilo i vodi računa o ljudima koji su napustili ovozemaljski život, a čije je djelovanje bilo od velike važnosti za ovaj kraj. Brojne stranice godišnjaka posvećene su osvjetljivanju života i djela takvih ljudi. Prvi je od njih svećenik Vlade Pezelj, dugogodišnji župnik i dekan u Otočcu čija je smrt ražalostila mnoge vjernike ličkoga kraja. Od tog originalnog, autohtonog, izvornog, uspravnog i nepokolebljivog u svojim uvjerenjima³² ličkog popa oprostio se i mons. dr. Ivan Devčić, nadbiskup i metropolit riječki, izražavajući žaljenje za čovjekom koji je „znao upaliti vatru ljubavi prema Bogu, Crkvi i Domovini u mnogim srcima, vatru koja je tiho gorjela ne gaseći se ni u najtežim trenucima“,³³ kao i mons. dr. Mile Bogović, biskup gospičko-senjski, uspoređujući ovog ponosnog svećenika s Markom Mesićem, Franom Biničkim i Nikolom Mašićem.³⁴ Zabilježena je i smrt vlč. Marka Rajkovića, svećenika – salezijanca iz Dabra,³⁵ kao i svećenika Marka i Ante Cvitkovića rodnom iz Švice. O njihovoj nesebičnosti i predanosti ljudima i vjeri govore riječi iz održanih nekrologa, a pogotovo su potresna svjedočanstva starih prijatelja iz djetinjstva (primjerice, dr. Šimunović dijelio je sretne dane djetinjstva s Antom).³⁶ Također su prekrasni i dirljivi redovi koje su ispisali svećenici kada su ispraćali svoje drage kolege u mirovinu, npr. župnik otočki mons. Šporčić lijepim je riječima ispratio vlč. Juru Tuteka, župnika Brinja, Letinca i Jezerana na zaslužen odmor.³⁷

3. *Vrilo* u povezanosti s drugim medijima

U službi navještanja stoje i mrežne stranice župe. Webna stranica donosi povijest župe i njezine današnje aktivnosti na duhovnom,

31 Milan ŠIMUNOVIĆ, Pripadnost Crkvi i sudjelovanje u njezinu poslanju, u: *Vrilo*, 2005., 58-59.

32 Tako je za njega govorio župnik kraljevički Mijo Liković (*Vrilo*, 2005., 66).

33 Ivan DEVČIĆ, Nekrolog, u: *Vrilo*, 2005., 67.

34 Mile BOGOVIĆ, Nekrolog, u: *Vrilo*, 2005., 67-68.

35 Ivan MARJANOVIĆ, Nekrolog, u: *Vrilo*, 2007., 105-108.

36 Milan ŠIMUNOVIĆ, Nekrolog, u: *Vrilo*, 2010., 239-242.

37 Tomislav ŠPORČIĆ, Prigodni govor, u: *Vrilo*, 2012., 191-192.

kulturnom i društvenom području. Najavljuje liturgijski i sakramentalni život župne zajednice, raspored svetih misa i druge obavijesti. Uvidjelo se da je u današnjem vremenu neophodan i ovakav način komunikacije s vjernicima. Stranica je multimedijalnog karaktera i s oduševljenjem je primljena pogotovo od strane mlađih vjernika. O medijima koji trebaju na poseban način služiti kao sredstvo kateheze piše don Anđelko Kaćunko iznoseći misli kako mediji mnogima mogu biti sredstvo za uvođenje u temelje vjere, za gradnju kuće svog života na čvrstom temelju. Don Kaćunko podsjeća „da smo tijekom pontifikata pape Ivana Pavla Velikog dugi niz godina imali najljepši primjer 'iskorištavanja' suvremenih medija za širenje Radosne vijesti. Premda je on većini nedostižan medijski uzor, ipak od njega mnogo možemo naučiti. Jer mediji i u 21. stoljeću ostaju ono što su i prije bili – sredstvo informiranja, zabavljanja, uvjeravanja i prenošenja kulturnoga naslijeđa. Ipak, nažalost, mediji, koji bi također trebali biti odgojni čimbenik, sve više zabavljaju, a sve manje educiraju, i sve lošije informiraju te vrlo često na teško uočljiv način manipuliraju. Uza sve to mediji ostaju (najmoćnije!) sredstvo i za katehizaciju/evangelizaciju. Štoviše – može se za usporedbu reći – ono što su nekoć u vrijeme sv. Pavla, najvećega katehizatora i evangelizatora u povijesti Crkve, bili gradski trgovi (forumi) kao najvažnije javno mjesto za navještaj evanđelja, a potom famozne (rimске) ceste kojima su marširale ne samo kolone militantnih osvajača nego je također i Radosna vijest 'trčala' (usp. 2 Sol 3, 1) 'nogama glasonoša radosti' (v. Iz 52, 7) – danas su MEDIJI!³⁸ U skladu s tim je i tvrdnja don Kaćunka kako je župni list najmoćniji tiskani medij Crkve budući da je jako dobro poznata snaga tzv. lokalnih medija koji, osim duhovne vrijednosti, imaju i povijesnu i kulturnu vrijednost za samu Crkvu i na korist narodu.

4. Posebna mjesta i događaji zabilježeni u *Vrilu*

Na brojnim stranicama spominje se i Gospa Krasnarska, zaštitnica Gospićko-senjske biskupije. Pod njezino okrilje u jednoj godini okupi se najveći broj vjernika, naglašava se posebna uloga

38 Anđelko KAĆUNKO, Mediji – sredstvo (župne) katehizacije, u: *Vrilo*, 2012., 53.

Marije u otajstvu spasenja i potreba za hodočašćima, proslavama i susretima u marijanskom svetištu. Za područje Otočkoga dekanata Gospa Krasnarska („Krasno je ispovjedaonica Like, posebno Gacke doline.“³⁹) ima nezamjenjivu ulogu pa se u svakom broju *Vrila* daje izvješće popraćeno fotografijama s hodočašća i svete mise u Svetištu. Rubrika „Vijesti i kronika događanja u župama Otočkog dekanata“ donosi izvješća o raznim hodočašćima u zemlji i inozemstvu (hodočašće u Istru,⁴⁰ Bleiburg,⁴¹ Zagreb na susret s papom,⁴² Svetu Zemlju,⁴³ na Udbinu...⁴⁴), susretima (čitača, pjevača, ministranata, župnih pastoralnih vijeća, supružnika i roditelja...) i seminarima (jednodnevnim poukama po različitim vidovima bogoslužja) na razini biskupije te o liturgijskim događajima. Vijesti iz pojedinih župa nisu potpune, što ovisi o župnicima i tome koliko smatraju da je potrebno objaviti ono što se u njihovoj župi događalo tijekom godine, premda sustavno vođenje takvih bilježaka može pomoći istima i u pisanju župnih spomenica. Radi slikovitosti izrečenoga navest će se sve sastavnice ove rubrike za, npr., 2012. godinu: iz Otočca i Dabra; proslava Fabijanove od 13. do 20. siječnja 2011.; prijenos sv. mise na prvom programu Hrvatskog radija; televizijski prijenos sv. mise iz župne crkve Presvetog Trojstva – Otočac; tečajevi o braku u Otočcu; korizma 2011. – priprava na Uskrs; proslava Cvjetnice i Svetog trodnevlja; reportaža u kat. tjedniku „Glas Koncila“ iz župe Presvetog Trojstva u Otočcu; sudjelovanje na susretu s Papom u Zagrebu 5. lipnja 2011.; svečanost prve pričesti na blagdan Duhova; svečanost sv. potvrde (krizme) u Otočcu, Tijelovo u Otočcu; časne sestre milosrdnice u Otočcu 4. rujna 2011.; sjednica Povjerenstva za obitelj; Dani kruha; dekanatski sastanci svećenika Otočkog dekanata; otkrivanje i blagoslov novopodignutog spomenika hrvatskim braniteljima; svetkovina Krista Kralja u Otočcu; pastoralni godišnji program župa; vijesti iz Dabra; vijesti iz župa Kompolje, Brlog i Švica; vijesti iz Kutereva; vijesti iz župa Sinac, Čanak i Ramljani;

39 Tomislav ŠPORČIĆ, Uvod, u: *Vrilo*, 2013., 3.

40 *Vrilo*, 2009., 96-100.

41 *Vrilo*, 2009., 90-91.

42 *Vrilo*, 2012., 119-120.

43 *Vrilo*, 2012., 219-230.

44 *Vrilo*, 2013., 95.

vijesti iz župa Ličko Lešće i Prozor; vijesti iz Brinja; vijesti iz među-župa Križpolje, Stajnica i Lipice. U vijestima se nailazi na podatke vezane uz povijest dotičnog mjesta, crkve, neke značajne osobe za tu župu, ali se donose i statistički podaci o broju stanovništva (rođenih, umrlih, vjenčanih) koji su korisni za kronološko praćenje kretanja i stanja stanovništva na ovome području (u svezi s tim često se nailazi na tekstove pune poštovanja i divljenja posvećenih obiteljima s puno djece, koje uoči Božića prima gradonačelnik Otočca u svom uredu i prigodno ih daruje).⁴⁵

5. Pojedinačne teme i rubrike

Svaki broj *Vrila* svojim je velikim dijelom posvećen njegovanju književnosti općenito, a posebice zavičajne. Objavlivanjem tekstova zavičajne ili pak vjerske tematike promiče se svijest o ljepotama zavičaja, običaja, jezika, vjerovanja... Od književnih oblika uglavnom se objavljuju epske ili lirske pjesme (shodno formi pučkih kalendara), a od proznih oblika prevladavaju duže ili kraće pripovijesti, crtice, anegdote, eseji, aforizmi...⁴⁶ Većina je književnih ra-

45 Ruža OREŠKOVIĆ, Majka, u: *Vrilo*, 2013., 51-55.

46 Nailazimo na zanimljive radove, ali u potpunosti različitih formi i karakteristika. Primjerice, mogu se više puta iščitati metaforički stihovi koji su rezultat dobra poznavanja književnosti, povijesti... proizišli iz pera književnice erudita: „*Ja sam vila Hrvatica / Gačankom me zovu. / Devet stoljeća / bđijem nad ovim gradom. / Na uzglavlju mome bđije Velebit, / U žilama mojim teče bistra Gacka. / U njedrima mi Humac i Fortica. / Zelenilo očiju ispih sa dna bisernoga, / zlatnu mi kosu mrsi klasje krhko. / Tvoja sam svjetlost / i nevidljiva sjenka. / Ti si moje čedo, / tvrdoglavo i čilo... / Moja svjetlost, čvrstina i uzdanje; / Ti si moj, Otočac! / Sjećaš li se čedo moje malo / kad vladari-com postadoh tvojom? / Položih te nježno u naručje Frankopana! / (...) / A onda... / Odjednom se sablast / stvori pred tobom. / Barut, dim, plamen, olovna prašina, kiša od čelika. / Srušeni toranj, / Gore Fabijan i Sebastijan! / sramota. Bestidnost. / Ludilo do beskraj. / Prvi te put vidjeh / u okovima bijesa kako zazivaš oluju. / I bi, oluja! / A onda nasto smiraj. / Svjetlost ozari tvoje junačko čelo. / Zagrljih te pobjedonosno / brišući uplakanu radost / o tvoj stijeg. / Sada smo konačno sretni. / Stoljećima usprkos / ostajemo zajedno. / (...)“ – Dragocjenka BILOVIĆ, Oda Otočcu, u: *Vrilo*, 2006., 122). No nailazi se i na čisto ritmizirane stihove pune zavičajne i vjerske ljubavi („*Kada sunce zlatne zrake svoje / spusti jednom na Gacko polje / blistat će se sva od sjaja / i do nebeskog beskraj. // Gacka bistra tiho žubori / nadvili je vitki jablanovi / i tako struju svakog dana / kao ljepotica uspavana. (...)“* – Marina MAJNARIĆ, Ljepota moga zavičaja, u: *Vrilo*, 2011., 189. „*Javljaš nam se Isuse s visine, / nebom glas Tvoj se čuje. / Dolaziš nam s rajskog puta / pjesma božja s Tobom odjekuje. // (...) // Otvori nam tajna vrata širom svijeta, / svetošću nam dušu puni tom, / molit ćemo ispod križa razapeta / o vječnom uskrснуću Tvom.“* – Marina MAJNARIĆ, Uskrs je, u: *Vrilo*, 2011., 191-192. „*O pšenico s polja ravna, / Nad svim zrnjem puno slavna. / Stvoritelj te nadario, / Klas ti zrnjem napunio. / Ti si mu se poklonila, / Klas do zemlje svoj savila. / (...)“* – Stipe DUJMOVIĆ, Pšenica, u: *Vrilo*, 2011., 190. To da su djeca dobro prihvatila ponuđene im vrijednosti obiteljskog i vjerskog života, svjedoče njihove riječi: „*Stvorio je rijeke, / čovjeku je po-**

dova napisana standardnim jezikom, ali se ponegdje pronade i rad dijalektalnih osobina što ide u prilog očuvanju jezičnog zavičajnog identiteta. Uglavnom su to radovi domaćih ljudi,⁴⁷ koji imaju dar lijepog izražavanja, a najveći broj najiskrenijih književnih oblika punih neposrednosti, neiskvarenosti, ljubavi za bližnjega i Boga, prijateljskih osjećaja... nalazi se u rubrici „Mladi za mlade.“ Djeca, stvaratelji tih književnih oblika najveći su apostoli ljubavi i vjere.

Izrazit poučni karakter godišnjaka nije zaobišao ni sljedeće dvije rubrike: „U susret s krajem i ljudima“ i „Iz tiska“, oblikovane nizom članaka različitih formi: od obavijesti o kulturnim događanjima, prikaza objavljenih knjiga, najava kulturnih zbivanja, preko nekrologa poznatim Gačanima, poučnih znanstveno utemeljenih obavijesti i izvještaja, do tekstova kojima se iz broja u broj nastoji široj javnosti predstaviti ljude različitih profila, kako u dijakronijskom tako i u sinkronijskom smislu, po nečemu zaslužnih (rodom ili djelovanjem), koji su dobili svoje mjesto među slavnima. Štoviše, ističe se potreba za biografskim leksikonom u kojemu bi se obradile sve osobe koje su rođene u Otočcu i okolici i koje su sudjelovale u javnome životu i svojim radom pridonijele kulturi, politici, religiji, pravosuđu, znanosti ili nekoj dugoj ljudskoj djelatnosti. *Vrilo* je pravi početak takvog odnosa prema povijesti ove regije koja je bogata zahvaljujući ljudima koji su je stvarali, a oni su ostali nepoznati, manje

*vjerio zemlju, šume i životinje. / Sve što je Bog stvorio bilo je dobro, / jer je sve stvarao sa ljubavlju i mudrošću. / Jako sam zahvalan dragome Bogu / što imam braću i dobre roditelje. / Zahvaljujem Bogu na ovako lijepoj prirodi, / na plavom moru, nebu i zelenim poljima. / Zato sam jako sretan i radostan.“ – Renato HRŠAK, Svuda oko nas otkrivamo Božju dobrotu, u: *Vrilo*, 2008., 154; „Ja želim biti Tvoj prijatelj. / Zato što mi sada trebaš pomoći. / Bit ću dobra prijateljica svima, i neću griješiti. / Ja želim biti na tvom putu cijeli svoj život!“ – Petra MARKOVIĆ, Ja želim biti Tvoj prijatelj, u: *Vrilo*, 2007., 190; „Bože, hvala što si me stvorio ovako lijepu! / Hvala što si mi stvorio oči, / da mogu vidjeti ljepote koje si stvorio. / Stvorio si mi ruke, / da mogu dohvatiti plodove. / Stvorio si mi noge, / da mogu trčati po travi koju si stvorio. / Hvala što si mi stvorio usta, / da mogu moliti. / Hvala što si mi stvorio uši, / da čujem pjesmu u crkvi.“ – Marta BRALA, Molitva, u: *Vrilo*, 2010., 122; „Brašno, kvasac, malo soli / i vodiče mlake / zamijesiše tijesto za čas / ruke moje bake. // Pod ubrusom čistim / dok tijesto odmara / od njega već moja mašta / tristo čuda stvara. // Tijesto je već duplo više / i kuhinja sva miriše! / Samo malo baku molim, / jer mijesiti stašno volim! // Napravih već tri pužića, / zmiju, kiflu meku, / u pećnici pokraj kruha / nek se sad ispeku! // Pecivo je moje tvrdo, / pužiće za ukras stavi / Za ono što se jede, / ti si, bako, majstor pravi!“ – Mario ŠPORČIĆ, Hvalospjev kruhu, u: *Vrilo*, 2010., 205.*

47 Objavljivani su tekstovi Dragocjenke Bilović, Marijane Mudrovčić, Jelene Uzelac, Ruže Orešković, Jadranke Prša, Milana Kranjčevića, Manje Kovačević, Darija Koščaka, Stipe Dujmovića, Marine Majnarić...

poznati ili u potpunosti nepoznati u pamćenju i narodnoj memoriji. Takvu sudbinu nepoznavanja s rođenim Otočanima dijelili su i ljudi koji su se spletom okolnosti našli u Otočcu i svojim radom ostavili neizbrisiv pečat na kraj i njegove ljude. *Vrilo* obrađuje pojedine segmente prošlosti ovoga grada i kraja pa iz sivila prošlosti izranjaju važne ličnosti i izazivaju zaprepaštenje, udivljenost ili čuđenje. Dovoljno je spomenuti samo neka imena općepoznatih i znamenitih ljudi čija neraskidiva vezanost za Otočac nije bila poznata dok se njihova imena nisu pojavila na stranicama ovog prevažnoga godišnjaka: Stjepan Freiherr Sarkotić von Lovćen,⁴⁸ Nikola Maštrović,⁴⁹ Franz Bach,⁵⁰ Juraj Ibel,⁵¹ Karlo Mirth,⁵² Zlatko Šimunović,⁵³ Juraj Antun

48 Stjepan Sarkotić von Lovćen, posljednji zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine i vojni upravitelj Dalmacije i osvojene Crne Gore, rođen je u Sincu, selu pokraj Otočca, 1858. godine.

49 Nikola Maštrović, general u Otočkoj pukovniji, nazvan „ocem kraja“ zbog velikih pothvata koje je učinio kao čovjek koji je imao cjelokupnu svjetovnu i vojnu vlast na ovome području. Graditelj cesta, obnovitelj crkava, borac protiv gladi i neimaštine, autor knjižice kritičko-filozofsko-etičkog sadržaja tiskane 1845. u Beču *Knjiga gospodina oberstara Maštrovića svojiem Otočanom*, osnivač prvoga kazališta u Otočcu, koje je 1844. održavalo predstave na njemačkom i hrvatskom jeziku, mnogo ranije nego što se to događalo u Zagrebu: na njemačkom jeziku izveden je komad *Tri otca odjedanput* austrijskog dramatičara Augusta Kotzebuea (u Zagrebu je taj komad izveden tek 1855.) i na hrvatskom predstava *Drvodjelja iliti kočijaš Petra Velikoga*. Za tu je priliku o svom trošku dao u Beču tiskati četverbojne ulaznice, naručio je nekoliko bakroreza u boji radi postavljanja scene, a prihod od ulaznica dan je u humanitarne svrhe.

50 Franz Bach, rodom iz Jezerana, pukovnik u Otočkoj pukovniji, autor knjige *Povijest Otočke pukovnije* tiskane 1853. na njemačkom jeziku (knjiga je u prijevodu tiskana 2010. godine), u kojoj se pomno pozabavio povijesću Otočke pukovnije baratajući samo njemu dostupnom arhivskom građom te je uredno i sustavno obradio sve segmente života na području spomenute pukovnije, dotičući se vojničkih, državno-upravnih i crkvenih poslova.

51 Juraj Ibel, župnik u Otočcu, aktivan član svih kulturnih institucija u Otočcu, pokopan 1924. u kapelici sv. Josipa na gradskome groblju, koja je i sagrađena za vrijeme njegova službovanja u Otočcu.

52 Karlo Mirth, pisac i novinar, pripadnik intelektualne i kulturne iseljeničke elite, osnivač lista *Croatia Press* u Italiji, koji je uspješno izlazio i u Španjolskoj i u Sjedinjenim Američkim Državama i bio nezaobilazan izvor informacija o hrvatskoj dijaspori, hrvatskoj kulturi i stanju u zemlji, predsjednik Hrvatske akademije u Americi, u sklopu koje je izlazio najpoznatiji, najveći i najdugotrajniji (izlazio je 40 godina) časopis u Americi *Journal of Croatian Studies*. Još je za vrijeme srednjoškolskog obrazovanja pokazivao interes za novinarstvo pa je pisao članke i objavljivao ih u tadašnjim ličkim glasilima, npr. u *Ličkom kalendaru* objavio je svoj tekst o Otočkoj biskupiji, a zahvaljujući njemu i povijest fotografije Otočca i okolice puno je bogatija (ovjekovječio je fotografijama švičke slapove, transport trupaca rijekom Gackom, ostatke utvrde Fortica, kupalište na sjevernome kraku Gacke u Otočcu...). Mirth je održavao brojne kontakte s najuglednijim hrvatskim intelektualcima u iseljeništvu, a korespondirao je i s nizom važnih ljudi iz politike i života (prijateljevao je s kiparom Ivanom Meštrovićem, Vladkom Mačekom, vrhbosanskim nadbiskupom u izbjeglištvu Ivanom Šarićem, slikarom Kristijanom Krekovićem, književnikom Vinkom Nikolićem...).

53 Zlatko Šimunović, veliko ime hrvatske likovne umjetnosti, rođen je u Otočcu 1936. i kršten u crkvi Presvetoga Trojstva.

Belić-Ligatić,⁵⁴ Ivan Dominik Vukasović,⁵⁵ Nikola Mašić,⁵⁶ Drago Banić (Štumber),⁵⁷ Egon Matijević,⁵⁸ Zvonimir Jelačić Bužimski,⁵⁹ Vladimir Varićak,⁶⁰ Petar Zrinski...⁶¹

O tome da sve ne završava samo na pojedinačnim spominjanjima povijesno važnih osoba svjedoče i članci o sustavnom istraživanju ovoga područja tijekom nekoliko stoljeća, spominjanje i opisivanje davno zaboravljenih zanata ili pak zapuštenih arheoloških lokaliteta. Naime, zahvaljujući *Vrilu* širok krug ljudi saznao je što se sve događalo na ovome prostoru u srednjem vijeku,⁶² u protivnom, dragocjeni bi podaci ostali poznati samo uskom krugu ljudi, kao i važnost Dabarskog brevijara iz 1486. godine, dokumenta nastalog u Dabru, naselju koje je krajem srednjega vijeka pripadalo Otočkoj biskupiji.⁶³

Jasno je objašnjeno i „kerepljenje“ trupaca (priprema i plovidba drvenom građom niz rijeku),⁶⁴ izrada kuterevske tamburice (solističke tambure kuterevke iz sela Kuterevo),⁶⁵ gacke plavi (specifič-

54 Juraj Antun Belić-Ligatić, svećenik, umirovljeni „plovnik Brinjski“, napisao je dva djela koja nisu nikada objavljena, do danas su ostala u uvezanim rukopisima (Zbirka rijetkosti u NSK): 1824. opisuje Francusku revoluciju i Napoleonovo doba (419 stranica, domaće ljude opisuje kao krajiške vojnike) – pisao je na „iliriciskom“ jeziku (štokavska ikavica kakvu je zagovarao Šime Starčević); 1829. opisuje Senjsku, Modrušku ili Krbavsku biskupiju (469 stranica; latinski jezik s manjim ekskursima na hrvatskome) – posebna poglavlja posvećena su trgovištu Otočac i otočkim biskupima u kasnom srednjem vijeku. Ovo su važna djela za crkvenu i svjetovnu povijest!

55 Ivan Dominik Vukasović, otočki župnik iz XVIII. stoljeća, obnovitelj središnje crkve i graditelj župnoga dvora.

56 Nikola Mašić, slikar, rođen 1852. u Otočcu.

57 Drago Banić (Štumber), svećenik rodom iz Čovića (selo pokraj Otočca), nositelj nasljednoga plemstva, čovjek zaslužan i za proučavanje čakavštine na ovome području (pomagao je akademiku Milanu Mogušu u skupljanju jezične građe za proučavanje čakavskoga govora).

58 Egon Matijević, rođen u Otočcu, znanstvenik s područja prirodnih znanosti i jedan od najpoznatijih hrvatskih znanstvenika u svijetu.

59 Zvonimir Jelačić Bužimski, glumac, rođen u Otočcu 1927. Glumio je i u popularnim televizijskim serijama (*Naši i vaši* i *Najbolje godine*). Zvonimir je član popularne obitelji Jelačić. Potječe iz njezine varaždinske grane čiji je danas poznati potomak književnik Dubravko Jelačić Bužimski, sin Zvonimirov. Oni su rođaci glasovita hrvatskog bana Josipa Jelačića.

60 Vladimir Varićak, znanstvenik, rođen u Švici pokraj Otočca 1865. godine.

61 Petar Zrinski, sin hrvatskoga bana Jurja Zrinskog, branitelj Gacke (1663. odigrala se znamenita bitka kod Jurjevih stijena sjeveroistočno od Otočca kada su Turci bili poraženi, a Petar Zrinski imao zanemarive gubitke u ljudstvu).

62 Ruža OREŠKOVIC, Gacka i Otočac u srednjem vijeku, u: *Vrilo*, 2011., 291-234.

63 Petar RUNJE, Dabarski glagoljski brevijar 1486. godine, u: *Vrilo*, 2007., 109-113.

64 Milan KRANJČEVIĆ, Spašena još jedna tradicija od zaborava, u: *Vrilo*, 2008., 173-176.

65 Zoran WIEWEGH, Rješenje (Kuterevska tamburica – od Ministarstva kulture RH zaštićeno kulturno dobro), u: *Vrilo*, 2012., 240-244.

nog tradicijskog plovila karakterističnog za rijeku Gacku),⁶⁶ a u više navrata spominjan je arheološki lokalitet Fortica⁶⁷ koji je u najsvremenijem vremenu dobio višestruko značenje zahvaljujući upravo djelovanju Crkve i njezinu uspješnom sudjelovanju i u svim porama svjetovnoga života. Ovi dijelovi *Vrila* nose osobinu znanstvenog diskursa koji podrazumijeva stručnu terminologiju, valjane argumente, izvore podataka, istraživanja i slično, a pisali su ih znanstvenici, povjesničari, arheolozi, teolozi... No nailazi se i na velik broj znanstveno-popularnih tekstova, izrazito pozitivnih konotacija i sveprisutne didaktičke osobitosti. U tom smislu zanimljivi su i tekstovi koji tematiziraju spoj vjere, umjetnosti i običnoga života. Prvi je u nizu opis rezultata međunarodne kiparske kolonije „GACKA 2005“.⁶⁸ Trajni su rezultat ovog umjetničkoga izričaja skulpture u kamenu i drvetu koje vizualno oplemenjuju javne gradske površine. Kako je život ovdašnjih ljudi neraskidivo vezan uz Gacku, razumljivo je što je jedna od dviju tema prve kolonije bila „Voda kao izvor života“, dok je druga bila „Tradicijom do Svevišnjega“ koja je urodila skulpturama u hrastovini od kojih su dvije, *Trnova kruna* i *Srce Marijino*, darovane crkvi Presvetoga Trojstva. Priznati umjetnici u svjetskim razmjerima, predvođeni voditeljem Šimom Vidulinom, nastavili su svoj rad 2006. godine u sljedećoj kiparskoj koloniji kojom je Otočac dobio sedam postaja Križnoga puta, sedam kamenih umjetnički isklesanih postaja postavljenih na Fortici, brežuljku u središtu grada na kojemu se nalazila istoimena utvrda iz XVII. stoljeća, a koja je u XIX. stoljeću prepuštena zaboravu. Vodeći se mišlju o spajanju i očuvanju lokalne kulture, vjerskih običaja (nekada se Forticu nazivalo Kalvarijom na kojoj je postojala tradicija vjerskih procesija),⁶⁹ prirodnoga okoliša, povijesti i okruženja koje je izgradio čovjek, idejni začetnici ovoga projekta mons. Šporčić i Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, postigli su postavljanjem Križnoga puta,

66 Milan KRANJČEVIĆ, Gacka plav – na listi zaštićenog kulturnog dobra Republike Hrvatske, u: *Vrilo*, 2012., 245-249.

67 Milan KRANJČEVIĆ, Fortica, u: *Vrilo*, 2007., 130-142.

68 Ruža OREŠKOVIĆ, Skulpture u središtu Otočca, u: *Vrilo*, 2006., 117-118.

69 Franz BACH u svojoj knjizi *Povijest Otočke pukovnije* u popisu crkava iz 1772. spominje kapelicu Majke Božje Žalosne na brdu Kalvariji.

uređenjem kapelice Majke Božje od Sedam Žalosti⁷⁰ i otkopavanjem temelja utvrde i konzerviranjem arheološkog lokaliteta da Fortica postane lokalitet vrijedan kulturne pozornosti. Posebnost je ovoga Križnoga puta u tome što se pored sadržaja na svakoj postaji nalazi isklesana silueta jedne od crkava Otočkoga dekanata. Bez podrške Crkve kiparska kolonija na temu Križnoga puta ne bi bila moguća. S mons. Šporčićem usuglašavani su sadržaji svake postaje, koje su isklesane od istarskoga kamena vapnenca u tehnici reljefa, pri čemu su umjetnici svodili svoj likovni izraz na minimalizam i puku jednostavnost i tako postigli visoku estetizaciju Kristova lika i time opet na osobit način naznačili cijeli događaj i naslutili dramu. „Ako pak stojimo ili meditativno hodamo od postaje do postaje“, piše fra Bernardin Škunca, „pažljivu oku i sabranomu duhu odmah se pokazuju neki bitni opći i posebni utisci toga pasionskoga umjetničkoga djela. Prvi od takvih utisaka je ono što bi se moglo kazati izrazom 'simbolički minimalizam' likovnoga izražavanja. Takav umjetnički pristup je dobar barem iz jednoga istaknutoga razloga: pasionski sadržaji 'sub divo' (na otvorenom prostoru) ne dopuštaju uprizorenje 'mnoštva' likova, što se, eventualno, može dopustiti u prostoru crkve-građevine. Taj umjetnički 'gros plan' ('veliki ili prvi plan') veoma dobro se odnosi i s moliteljem-promatračem, i dobro se nosi s kamenim blokom. Simbolika kamena ovdje jednako snažno progovara kao i umjetničko oblikovanje. Čini nam se da je u ovom uprizorenju dosegnuta sretna 'metateza': minimalizam likovnosti postiže maksimalnost sadržaja i poruke. I dok tako ulazimo u čitanje križnoga puta na brijegu kod Otočca, s divljenjem se, potom, pred našim očima očituje ikoničnost umjetničkoga izraza. Ta ikoničnost – kako se iz prva vidi – ne dolazi iz kopiranja već viđenoga, niti, još manje, iz fotografičnosti ljudskoga lika, nego iz umjetnikova doživljaja, usuđujem se kazati – iz umjetnikove vjerničke meditacije. Ona, dakle, dolazi iz nutarnjega, tj. duhovnoga doživljavanja 'lica' Kristova i 'lica' drugih likova u otočkomu križnomu putu.“⁷¹ Te umjetnički

70 Kapelica je vjerojatno iz XVII. stoljeća, jedinstvena je svojim oblikom (osmerokutna građevina) te je otočki župnik Šporčić, uvidjevši njezinu jedinstvenost, inicirao da se unese u registar kulturnih nepokretnih spomenika Republike Hrvatske i započeo temeljitu obnovu.

71 Bernardin ŠKUNCA, Križni put s Božjim licem u kalvarijskom Isusu, u: *Vrilo*, 2008., 196.

ponuđene snažne doživljaje sugestivnoga Kristova lica blagoslovio je biskup dr. Mile Bogović uoči blagdana Presvetog Trojstva 2007. godine.

O ovome suvremenom duhovnom uporištu Otočana, Gacke i svih poklonika starije i novije sakralne umjetnosti progovorili su mnogi, a među njima našla se i Biserka Rauter Plančić koja je na stranicama *Vrila* napisala svoje dojmove: „Otočku Kalvariju odlikuju izvanredna usklađenost ikonografskog sadržaja sa suvremenim likovnim izričajem i posve svjesno zapostavljanje deskriptivne brbljavosti u korist sugestivne poetike simbola muke i njezina isku-piteljskog značenja. Osim toga, minimalistički oblikovane reljefne kompozicije svojom su se kamenom građom tako harmonično i prirodno uklopile u stjenoviti, ali pošumljeni krajobraz da je promatrač lišen svake dvojbe oko mjesta i svrhe njihova postava. Znajući da se upravo s vrha ove gradine u krvavom 15. stoljeću branio puk kristijanski od osmanlijskih osvajanja – ostaci utvrde Fortica o tomu bjelodano svjedoče – i svjesni da su Otočka Kalvarija i muke ličkog življa tijekom Domovinskog rata u mnogomu sličile Kristovom putu na Kalvariju, posve je razvidno da je Križni put postavljen na najprirodnijem mjestu. Upravo na Fortici on je pravi memento za događaje iz prošlosti i vjerodostojni biljeg opstojnosti kršćanskoga svjetonazora regije Gacke.“⁷²

Župa Presvetog Trojstva, grad Otočac i regija Gacka postat će u hrvatskim relacijama prepoznatljiva destinacija, neizostavno za-bilježena na kulturološkoj karti Hrvatske, zahvaljujući još jednom projektu koji se iznjedrio iz velikog srca Crkve. Radi se o „Gačanskom parku hrvatske memorije“, o projektu uređenja okoliša crkve Presvetog Trojstva i pripadajućeg mu parka. Park je zamišljen kao uređena parkovna površina između crkve, župnoga dvora i gradskog šetališta „raščlanjena s dvije ukrižene staze i providena s trideset kamenih bijelih kubusa, postavljenih u obliku slova L. Kubusi su predviđeni kao arhitektonsko raščlanjenje parka, a u dogovoru s župom i biskupijom postignut je konsenzus da svaki od kamenih blokova bude oplemenjen umjetničkim nadahnućem. Pri tome je određeno da

72 Biserka RAUTER PLANČIĆ, Križni put na otočkoj Fortici, u: *Vrilo*, 2009., 177-178.

poveznica svih kubusa budu glagoljska slova, odnosno da na svakome kamenu bude isklesan lik neke važne osobe, važnoga događaja ili kulturološke činjenice iz regije Gacke, ali samo utoliko ukoliko je to od najvećega značaja za Gacku i Otočac i istovremeno relevantno u hrvatskim okvirima. 'Gačanski park hrvatske memorije' je u svojoj umjetničkoj koncepciji zamišljen kao knjiga u kamenu, koja svoju priču započinje daleko u prošlosti, s početkom 9. vijeka i knezom Bornom, prvim vladarom koji je utemeljio nukleus srednjovjekovne hrvatske države, i završava se krajem prošloga vijeka s oživotvorenim hrvatskom državom. Šime Vidulin, kao voditelj ovog projekta, je s obzirom na kvantitativnu i kvalitativnu zahtjevnost podijelio projekt u četiri godine rada, s tim da pri odabiru umjetnika polazi od njihove vrsnosti i sklonosti s obzirom na dominantnu kiparsku tehniku te postavljenu izuzetno visoku serioznost cjeline. Pritom je postavio cilj da kolonije budu svakako međunarodne i da svake godine bude što više novih (drugih) umjetnika.⁷³ Umjetnici su svojim radom privlačili pozornost Otočana, koji su s nestrpljenjem iščekivali nove brojeve *Vrila* u kojima su ih čekale detaljne informacije o nekome ili nečemu što je imalo važnu ulogu u stvaranju povijesti ovoga kraja. Prosvjetiteljsko-obrazovna uloga *Vrila* u ovome je dijelu dosegla svoj maksimum.⁷⁴ Određivanjem za glagoljicu otvoren je jedan širi kulturološki obzor, koji nije čvrsto religijski obgrljen već se iz okvira crkvenosti pomaknuo na širu povijesnu i kulturološku razinu. Rehabilitacijom glagoljice ljudi ove regije vraćaju se istinskim prastarim hrvatskim korijenima koji ih jezično, kulturološki i nacionalno snažno obilježavaju.

U memoriji suvremenih Gačana ostat će sačuvana i sjećanja na ljude i njihova djela ovjekovječena u obliku pisane riječi, ali ovaj put na papiru, koji su služeći se svojim darom, žrtvujući svoje vrijeme i ulažući napore omogućili spoznaje i tako proširili horizonte duha

73 Milan KRANJČEVIĆ, Gačanski park hrvatske memorije – druga godina, u: *Vrilo*, 2012., 250.

74 Likovi, dokumenti i događaji uklesani u kamen jesu: knez Borna, bizantski car Konstantin Porfirogenet, Bašćanska ploča, Dujam II. Krčki, inicijal iz Borgo Ilirico 6., papa Pio II., Žikmund Frankopan, otočki biskup Vinko de Andreis, Bernardus de Gecka, Dabarski brevijar, Kolunićev zbornik, Urban iz Otočca, Otočka kapetanija, Fran Krsto Frankopan, bitka kod Jurjevih stijena, Ivan Dominik Vukasović, Otočka pukovnija, Nikola Maštrović, Nikola Mašić, Stjepan Sarkotić von Lovćen, Vladimir Varićak, Jucci Kellerman, Alfons Dalma, Karlo Mirth.

potencijalnih čitatelja. U člancima koji se nalaze u rubrici „Iz tiska“ uočljiva je želja za promicanjem znanstvenih istraživanja ljudi i samoga kraja i želja za poticanjem svakovrsnog literarnog izražavanja. U skladu s izrečenim nailazi se na prikaze teoloških i povijesnih knjiga (primjerice, knjige *Otočac od spomena na Bašćanskoj ploči do biskupijskog središta u 15. stoljeću* biskupa dr. Mile Bogovića, *Pastoral za novo lice Crkve* prof. dr. Milana Šimunovića, knjige Franza Bacha *Povijest Otočke pukovnije*), znanstvenih monografija (npr. monografije Nikole Marinića i Ivana Rožmana *Kuterevo u prošlosti i sadašnjosti 1670. – 2007.*, *S onu stranu monokulture – tradicijska znanja o okolišu i mreža života* autorice Marije Geiger, monografije *Krasno*), osvrte na literarna izdanja domicilnih književnika (npr. prikazi, kritički i savjetodavni osvrti na niz literarnih izdanja predsjednika Katedre Čakavskog sabora pokrajine Gacke i književnika Milana Kranjčevića *In tyranos, Carolija kvaka i kava, Suza smaragdna...*).

Zaključak

Vrilo nije po svojim karakteristikama jednoznačan godišnjak. Svojom objektivnošću i tematskim pokrivanjem crkvenog i svjetovnog života, nastojanjima da svima pokaže nedjeljivost ta dva životna aspekta te njihovo zajedništvo i duboko prožimanje zadobilo je širu podršku javnosti pa je urednik lista vlč. Tomislav Šporčić sa zadovoljstvom u jednom od novoizišlih brojeva *Vrila*, obrativši se čitateljima uvodnim riječima, mogao ustvrditi: „Htjeli smo i o ovom Božiću i novoj godini k vama doći s novim *Vrilom*. Osjećamo da je ono dobro 'zavrilo' u našim župama Otočkog dekanata, ali i široko izvan njega. Hvala vam na potpori. Iako je ovaj naš godišnjak (u ovom obliku) razmjerno nova tiskovina, tek mu je osma godina, ipak je on prisutan u većini katoličkih obitelji župa Otočkog dekanata. Imamo o tome i svojevrstu potvrdu. U našim prijavnicama za Prvu pričest i Krizmu, kandidate među ostalim pitamo koji tisak imaju u svojim kućama. Većina (oko 90%) odgovara da ima *Vrilo*. Radujemo se tome (...).“⁷⁵ *Vrilo* svojom prisutnošću u kućama širi vjersku pi-

⁷⁵ Tomislav ŠPORČIĆ, Uvod, u: *Vrilo*, 2012., 2.

smenost, a raznovrsnošću tekstova obogaćuje i osmišljava duhovni život svojih čitatelja. *Vrilo* je materijalni svjedok svoga vremena, slika života na točno određenom području i potvrda neodvojivosti toga područja od sveukupnog hrvatskog kulturnog i vjerskog identiteta.

YEARBOOK OF OTOČAC'S DEANERY PARISH *VRILO* FOR ITS TENTH ANNIVERSARY

Summary

This paper analyzes the writing of Otočac's Deanery parishes *Vrilo* which has been appearing in Otočac since 2005. It is a distinctive, comprehensive and layered yearbook, which has managed over the years to become the publication "Gacka Valley Morning Star." In terms of its characteristics it can be included among the first printed church works to the wide population being of purely spiritual, religious and catechetical content, but also those dedicated to the works of culture, education and entertainment, which are in the form of a calendar that appeared in the sixteenth century in Croatia. The recent tenth anniversary of *Vrilo* is an opportunity to interpret the place, role and importance of this Yearbook, its qualities exceeds local boundaries and becomes an interesting piece to read in the areas where it has not taken roots.

Key words: yearbook *Vrilo*, parish Otočac.